

6. La neologia per truncació (abreviació, acronímia i siglació)

ELISENDA BERNAL, JUDIT FREIXA I ELISABET LLOPART

6.1. ASPECTES GENERALS DE LA NEOLOGIA PER TRUNCACIÓ

En aquest capítol s'apleguen els recursos de formació de paraules que tenen com a resultat paraules trencades, incompletes o, més ben dit, truncades. Més enllà d'aquest tret comú, l'abreviació, l'acronímia i la siglació són tres recursos independents i per això en aquest capítol en tractem separatament, després d'una primera anàlisi conjunta de caràcter introductori i quantitatiu.

La truncació és un fenomen poc tractat en les gramàtiques, probablement perquè és un procés menor des del punt de vista de la productivitat: segons les dades de l'Observatori de Neologia, els neologismes formats per truncació representen menys del 4 % del total de la innovació lèxica actual en català.

A diferència dels altres capítols d'aquest volum, aquí estenem l'anàlisi a les dades de la dècada 2000-2009, perquè si ens restringim als anys 2007-2009, en resulta un corpus massa petit d'exemples. Les dades de què disposem són les de la taula 21, en què es pot veure que la productivitat de l'abreviació és molt més elevada que la de l'acronímia i la de la siglació.

6.2. LES ABREVIACIONS

Entenem per *abreviació* qualsevol escurçament d'una paraula, com *boli* 'bolígraf', però també d'un sintagma, com *motora* 'llanxa motora'. Presentem a continuació les dades neològiques del període analitzat, separant els casos de truncació sil·làbica dels escurçaments de sintagmes.

TAULA 21
Productivitat dels recursos de truncació

<i>Procés</i>	<i>Neologismes</i>	<i>Percentatge (%)</i> ³⁶
Abreviació	147	1,99
Acronímia	84	1,14
Siglació	41	0,55
Total	272	3,70

6.2.1. Introducció i delimitació

En classificar els neologismes formats per abreviació, Observatori de Neologia (2004a) considera tant els escurçaments de paraules, com ara *profe* ‘professor’, *tele* ‘televisió’, *protà* ‘protagonista’, com els escurçaments de sintagmes, com a *mosso* ‘mosso d’esquadra’, *tèrmica* ‘central tèrmica’, etc.³⁷ Estrictament, però, els diversos autors que s’han ocupat de l’abreviació s’hi refereixen només per al primer grup d’exemples, en què intervé una regla fonològica que elideix una part de la paraula (normalment, la final). Així, bona part dels autors que en parlen (Cabré, 1994; Mestres, 2001; Veny, 1991) presenten les abreviacions com a escurçaments fònics. Cabré Monné (2002, p. 893-894), a més, distingeix entre els truncaments per la dreta, que s’apliquen als antropònims per crear hipocorístics a partir de la síl·laba tònica, dels truncaments per l’esquerra, que són un fenomen «més modern i d’influència castellana». Més enllà dels noms propis, però, ens interessen especialment el que Cabré Monné (2002, p. 909-910) anomena *altres formes escurçades*, que són truncaments per l’esquerra de compostos de dos o més elements amb contingut semàntic diferenciat, com a *micro* ‘micròfon’, *disco* ‘discoteca’, o no, com ocorre en els casos de *uni* ‘universitat’, *mani* ‘manifestació’, etc.³⁸ En tots els casos, la paraula que en resulta sempre té dues síl·labes i l’accent se situa, generalment, en la primera.³⁹

Tenint en compte el que apunten els autors, ens ocupem a continuació dels casos marcats com a neologismes formats per abreviació, segons si responen a truncaments de tipus fonològic o sintagmàtic.

36. El percentatge és sobre el total de neologismes de l’Observatori de Neologia per al mateix període.

37. Cal tenir en compte, però, que dels casos d’abreviació dels sintagmes N + A, en què s’elideix el substantiu i l’adjectiu passa a actuar com a nom, es tracta amb més detall en el capítol següent.

38. En aquest sentit, la *Gramàtica de la llengua catalana* de l’Institut d’Estudis Catalans (2002, § 5.1) recull només la truncació «que es produeix en els compostos cultes, en els quals s’elimina un dels seus components, normalment el segon. Aquest és el cas de mots com *autobús* (de *autoòmnibus*), *moto* (de *motocicleta*), *ràdio* (de *radiodifusió*) o *zoo* (de *zoològic*) [...]».

39. No obstant això, tenim mostres, per bé que són residuals, d’estructures monosil·làbiques, trisil·làbiques i, fins i tot, tetrasil·làbiques, que comentarem més endavant.

6.2.2. Anàlisi de casos

En total, en els deu anys del període d'estudi, s'han detectat 147 casos diferents d'abreviacions (94 per a les abreviacions fonològiques d'una sola paraula —63,95 %— i 53, per a les abreviacions sintagmàtiques de més d'una paraula —36,05 % del total—).

6.2.2.1. Abreviacions fonològiques

Des del punt de vista formal, totes aquestes abreviacions són truncaments per l'esquerra de les paraules completes de les quals provenen. La majoria (68 casos, que són el 72,34 % del total) són bisil·làbics, i, fins i tot, alguns dels trisil·làbics es poden comptar dins d'aquest grup, com *càrdio*, *físio* [*sic*], *isquiu* [*sic*], *pòlio*, *quí-mio/químio* [*sic*] o *tuadell*, atesa la tendència a la pronúncia monoftongadora del català en contextos amb la i o la u àtones precedint una vocal (vegeu Cabré Monné i Prieto, 2004, i Cabré Monné i Prieto, 2008, entre d'altres).

En el cas dels trisil·làbics i tetrasil·làbics, cal distingir encara entre els que provenen d'un compost culte (*hetero*, *meteo*, *electro*, *otorino*, o fins i tot *sadomaso*, format amb un element travat —*sado*— format a la manera culta) de la resta, per tal com tenen sentit lèxic ple i aplicar-los una reducció més gran comportaria, ben probablement, la inintel·ligibilitat per part del receptor. En aquest sentit, *teleco* es podria considerar una formació anòmala perquè al formant *tele-* s'hi afegeix la primera síl·laba del segon element, *comunicacions*, però creiem que la formació d'aquesta abreviació es justifica per evitar l'homofonia amb *tele* 'televisió', totalment arrelada en la llengua.⁴⁰ Són especialment interessants els exemples de *manifa* 'manifestació' (que coapareix juntament amb l'esperable *mani*) i *indepe*, per tal com s'escurcen sense tenir en compte la coda sil·làbica.⁴¹

Per la seva banda, dins les formes monosíl·labes, escasses també en la formació d'hipocorístics, distingim entre les abreviacions de compostos A + N *curt* 'curtmetratge' i *llarg* 'llargmetratge', l'abreviació que acaba en la reducció al morfema del prefix (*trans* 'transsexual'), de manera anàloga als compostos cultes que hem vist més amunt, l'aïllament d'una part d'un acrònim *med* (de *euromed*), i *doc*, com a abreviació de *documental*.

40. Aquesta explicació val també per al cas de *cafeta* 'cafeteria': l'abreviació de dues síl·labes es confondria amb *cafè*.

41. De fet, la coda es manté sempre, tal com veiem en formes com *híper* o *ciber/cíber*. Cau, en canvi, en el cas de *paki* 'pakistanès', tot i que potser es pot explicar com a resultat d'una reanàlisi sobre la forma *pakis*, en què s'ha interpretat la -s de final de síl·laba com a morfema de plural, cosa que facilitaria la forma singular *paki*.

Finalment, cal destacar la presència de dues abreviacions tetrasil·làbiques: *antiglobi* i *multiculti*. En tots dos casos es tracta de paraules formades per prefixació que, contràriament al que ocorre amb l'exemple de *trans*, mantenen una part de la paraula que modifiquen, que és, de fet, la pròpiament escurçada *globi* 'globalització' i *culti* 'cultural', amb una terminació *-i* que no es pot associar a cap sufix amb un significat clar, però que aporta un to jocós i informal a la formació nova, tal com es pot observar en els contextos en què apareixen:

- Molt de **multiculti**, però parlar català ni de conya. [AV, 09/06/2009]
- Per què hem de pagar els altres el rescat d'aquests pijoprogress que anaven de viatge gratis fent-se el **multiculti**? [AV, 21/01/2010]
- Són tan **multicultis** i **antiglobis**! [EST, 15/01/2009]

Les abreviacions fonològiques constitueixen, doncs, un conjunt força nombros i molt divers, i que, tot i que el conjunt de neologismes totals detectats per l'Observatori procedeix majoritàriament del buidatge escrit formal, és destacable el conjunt de neologismes documentats en tots els tipus de buidatge (premsa, revistes i textos orals), tal com queda recollit a continuació, en la taula 22.⁴²

Des del punt de vista temàtic, no es pot observar cap àrea preferent concreta, tot i que destaquen les abreviacions que pertanyen a l'àmbit mèdic (*gine*, *càrdio*, *isquíu*, etc.) i els que pertanyen a l'àmbit escolar (*senyo/senyu*, *mates*, *profe*, etc.).

6.2.2.2. Abreviacions sintagmàtiques

Quant a les abreviacions de sintagmes, per al període analitzat hi ha cinquanta-dos neologismes diferents formats per aquest mecanisme, que es poden agrupar al voltant de les quatre estructures que es mostren en la taula 23.⁴³

A diferència de les abreviacions fonològiques, en molts casos de les abreviacions sintagmàtiques cal conèixer el context en què apareix per saber a què es fa referència. Així és com ocorre, per exemple, amb *graella* o *canó*:

- S'ha ampliat el sistema de producció de neu, amb nous **canons** al Superpipe de la zona Alabus. [LH, 01/02/2010]
- Un gran espectacle sobre el qual girarà bona part de la **graella** de TVE. [PC, 23/02/2007]

42. No hem tingut en compte les variants gràfiques i hem comptat com un sol neologisme els casos següents: *cafeta/kafeta*, *ciber/cíber*, *cole/col·le*, *pele/pel·lí*, *pogre/progre*, *quimio/químio*, *sadomaso/sado-maso* i *senyo/senyu*.

43. A la taula 23, donem entre claudàtors els elements elidits.

TAULA 22
 Distribució dels neologismes per tipus de font de buidatge

Tipus de font	Nombre	Percentatge (%)	Exemples
Prensa	30	31,91	<i>anti, biotec, boli, corpo, dire, doc, electro, fanfa, giga, gine, hexa, híper, info, kilo, kumba, manifa, med, narco, neo, otorino, paki, para, penta, pòlio, psico, puti, repe, síncro, teleco, tuadell</i>
Revistes	14	14,89	<i>antiglobi, bici, cafeta/kafeta, càrdio, combi, eco, foto, homo, insti, intro, sufi, tatu, trans, uni</i>
Oral	12	12,77	<i>bibi, bio, capi, demo, haix, indepe, invita, isquio, pasti, publi, semi, vitro</i>
Prensa + revistes	11	11,70	<i>afro, ciber/cíber, expo, hetero, llarg, masoca, maxi, mezzo, multiculti, poli, químiu/químio</i>
Prensa + oral	13	13,83	<i>crono, depre, fisio, mani, mates, meteo, neura, pelu, presi, retro, sado, sadomaso/sado-maso, senyo/senyu</i>
Revistes + oral	1	1,06	<i>contra</i>
Prensa + revistes + oral	13	13,83	<i>cole/col·le, curt, disco, logo, maria,⁴⁴ micro, peli/pel·li, porno, profe, progre/pogre, promo, prota, tele</i>
Total	94	99,99	

En context, podem saber que *canó* es refereix aquí a canó de neu i no a canó d'ions, de projecció o d'efectes, per exemple, i que la *graella* a què es fa referència és la televisiva i no la de sortida. En canvi, en àrees temàtiques com els esports o la informàtica, els termes dels quals estan molt difosos, així com en estructures fortament lexicalitzades, la recuperació del sintagma o del compost del qual provenen és més evident:

- David Ferrer avança a **vuitens** en derrotar l'australià en dos sets. [R1, 03/02/2009]
- El **compacte** el tanca Manu Chao interpretant «Calle Go Lem», versió del tema fet per al film *Princesas* de Fernando León, en l'única versió editada que Chao farà del tema. [BTX, 23/02/2007]

44. La forma abreviada de *marihuana* s'allunya formalment dels casos en què es prenen només les dues primeres síl·labes, ja que a *maria* hi apareix també un final *-a*, potser com a marca de femení.

TAULA 23
Tipus d'estructures sintagmàtiques abreviades

N + N	s'elideix el primer element (6)	[mascle] <i>alfa</i> , [salsa] <i>carbonara</i> , [depilació] <i>làser</i> , [empresa] <i>matriu</i> , [mass] <i>mèdia</i> , [premi] <i>nobel</i>
	s'elideix el segon element (2)	<i>adreça</i> [web], <i>pàgina</i> [web]
N + de + N	s'elideix el primer substantiu (7)	[hotel de] <i>3 estrelles</i> , [formatge de] <i>bola</i> , [home de] <i>cromanyó</i> , [temps de] <i>descompte</i> , [concert en] <i>directe</i> , [salsitxa de] <i>frankfurt</i> , [disc de] <i>vinil</i>
	s'elideix el segon substantiu (9)	<i>canó</i> [de neu], <i>consola</i> [de jocs], <i>cop</i> [d'Estat], <i>mitjà</i> [de comunicació], <i>mosso</i> [d'esquadra], <i>quarts</i> [de final], <i>roda</i> [de premsa], <i>tècnic</i> [de so], <i>vuitens</i> [de final]
N + A	s'elideix el primer element (15)	[disc] <i>compacte</i> , [planta] <i>dessaladora</i> , [planta] <i>dessalinitzadora</i> , [central] <i>elèctrica</i> , [eleccions] <i>europées</i> , [empresa] <i>farmacèutica</i> , [eslalom] <i>gegant</i> , [planta] <i>incineradora</i> , [rajós] <i>infrarojos</i> , [eleccions] <i>municipals</i> , [empresa] <i>petroliera</i> , [eleccions] <i>presidencials</i> , [eleccions] <i>primàries</i> , [natació] <i>sincronitzada</i> , [centre] <i>termolúdic</i>
	s'elideix el segon element (7)	<i>bossa</i> [nova], <i>caixer</i> [automàtic], <i>foie</i> [gras], <i>graella</i> [televisiva], <i>polígon</i> [industrial], <i>quadre</i> [clínic], <i>tira</i> [còmica]
A + N	s'elideix el segon element (6)	<i>boix</i> [noi], <i>primera</i> [divisió], <i>primera</i> [divisió] <i>atalana</i> , <i>primera</i> [divisió] <i>territorial</i> , <i>segona</i> [divisió], <i>tercera</i> [divisió] ⁴⁵

- A les seves conclusions, Ciberp@is assenyala que l'ajuntament barceloní ha muntat una **pàgina** modèlica. [BI, 01/10/2001]
- Les pitjors sospites es van confirmar quan una dotació dels **mossos** va anar fins el domicili de l'advocada, situat a la cèntrica plaça Sant Eudald de Ripoll, i van trobar el cadàver de Conxita. [AV, 04/03/2007]

45. L'estructura amb l'adjectiu anteposat al substantiu no és freqüent en català, però, excepte en el cas de *boixos* (de *boixos nois*, sintagma que sempre ocorre en plural), es tracta de construccions amb numerals que no alteren l'ordre neutre.

D'altra banda, destaquen els casos de les estructures N + *de* + N en què s'elimina el primer element perquè constitueix la part genèrica, que és fàcilment recuperable, que s'especifica amb el segon, que pot ser el material, la classe, etc.:

- S'hi pot afegir, per damunt de les llesques, una mica de formatge ratllat (gruyère, parmesà, **bola**). [AV, 30/07/2006]
- Pel que fa als dos hotels de La Salut, el més gran serà un **3 estrelles** amb 140 habitacions. [BDN, 29/02/2008]
- El treball d'aquest equip demostra que els **cromanyons** són avantpassats directes dels humans actuals i que els primitius *Homo sapiens sapiens* no es van encreuar amb els neandertals, una espècie diferent amb què van compartir el territori europeu durant més de 10.000 anys. [AV, 13/05/2003]
- I el xoriço va i li llença l'orella del fill a la planxa dels **frankfurts!** Aquest fet és verídic. [AV, 25/03/2002]

Cal dir també que en molts d'aquests casos, a més de processos d'abreviació, es donen també processos semàntics de comunització, de pas de nom propi a nom comú, com a fruit d'una antonomàsia, tal com s'evidencia tant amb la minúscula inicial com amb el morfema -s de plural.

6.2.3. Dades contrastives

Per al mateix període, les dades recollides per l'Observatori en castellà són superiors als casos detectats en català: enfront dels 147 casos diferents en català n'hi ha 256 en castellà, dels quals 107 són abreviacions fonològiques (41,8 %) i 149, abreviacions sintagmàtiques (58,2 %), cosa que capgira la tendència que s'ha observat en català. És interessant destacar, però, que el grau de coincidència en les abreviacions fonològiques és molt alt, ja que coincideixen 43 neologismes, que són el 48,31 % respecte del total en català. Sembla, doncs, que en aquest grup es confirma l'observació de Cabré Monné (2002) que hem esmentat més amunt sobre la influència castellana en aquest procés de formació, que es veu reforçat pel fet que en la pronúncia de moltes d'aquestes abreviacions no es fa la reducció vocàlica pròpia dels parlars orientals en casos com *promo* i *depre* (coincidents amb els neologismes corresponents en castellà), però tampoc en casos com *crono* o *porno* (que no es troben en el corpus de neologismes del castellà de l'Observatori). L'única excepció és la de *senyo*, que presenta també la grafia *senyu*, en la qual la neutralització és evident.

Quant a les abreviacions sintagmàtiques, la coincidència és anecdòtica (només un 8,72 %), cosa que fa pensar que són un tipus d'abreviació efímera, condicionada pel context discursiu en què apareixen, i només els casos més estables en la llengua (sobretot els de política i mitjans) són els coincidents: *compactel/compacto*,

dessaladora/desaladora, dessalinitzadora/desalinizadora, europees/europeas, farmacèutica/farmacéutica, mitjà/medio, municipals/municipales, pàgina/página, petrolíera/petrolera, presidencials/presidenciales, primàries/primarias i quarts/cuartos.

6.2.4. *Quan no totes les abreviacions són iguals: col·loquialitat i expressivitat*

És obvi que les abreviacions fonològiques i les abreviacions sintagmàtiques són força diferents entre elles. De seguida criden l'atenció les primeres, en les quals, si més no d'entrada, podem observar ràpidament un canvi en el nivell estilístic respecte de la paraula de la qual provenen, tal com sosté Casado Velarde (1999, p. 5077): «La diferencia entre la palabra completa y su acortamiento se sitúa, pues, en el nivel de la connotación o evocación: el término acortado pertenece a una variedad lingüística informal». En canvi, el segon grup no experimenta cap modificació respecte del compost o sintagma del qual parteix: tant *disc de vinil* o *vinil* (escurçament degut a la metonímia), *adreça web* o *adreça*, *caixer* o *caixer automàtic* mantenen la seva força perlocutiva en el destinatari:

- Durant tota la setmana, 4.000 fanàtics de l'ordinador acumulen hores de son per poder gaudir d'un gran ample de banda que els permet provar els darrers jocs en línia, aprofundir en l'ús del Linux o visitar les més diverses **pàgines web**. [PC, 19/08/2003]
- A les seves conclusions, Ciberp@is assenyala que l'ajuntament barceloní ha muntat una **pàgina** modèlica. [BI, 01/10/2001]

En canvi, els exemples següents traspuen informalitat, que s'evidencia, sobretot, en el moment en què apareix la paraula abreviada:

- Però lo de La Cubana ho podré anar a veure, no? Si la conviden, sí. No, si ja tinc les **invites**. [R1, 17/10/2005]
- El milió s'ha convertit en la unitat de mesura dels organitzadors de les **manis**. [AV, 20/02/2006]

Payrató (1996) ja fa notar que l'abreviació es considera un dels mecanismes característics de l'argot.⁴⁶ De fet, les abreviacions, com indica Casado Velarde (1999), se solen originar i utilitzar en àmbits socials i institucionals ben delimitats (família, centre educatiu, ofici o professió, etc.) i connoten i aporten una actitud

46. Al treball de Bernal i Sinner (2009), centrat en l'estudi del llenguatge juvenil, l'abreviació és un dels processos més característic i destacable. És interessant veure com onze dels tretze casos documentats apareixen també en el corpus de l'Observatori de Neologia (*col·le*, *depre*, *disco*, *insti*, *hetero*, *homo*, *maria*, *porno*, *pel·li*, *profe* i *tele*): només *berro* 'gamberro' i *lesbi* 'lesbiana' no han aparegut en els mitjans seleccionats.

de familiaritat i confiança, o voluntat estilística explícita, per part de la persona que les usa, cap a l'objecte denotat o cap al receptor.⁴⁷ Ara bé, moltes de les formes escurçades perden el caràcter inicial familiar o especialitzat que tenen i passen a formar part de la llengua estàndard, fins i tot desplaçant de manera total o parcial les formes plenes de les quals provenen, tal com ocorre amb formes com *cine*, *foto*, *tele*, *zoo*, etc., cosa que fa que s'arribin a incloure en els diccionaris de llengua general. En aquests casos, desapareixen les connotacions col·loquials, argòtiques i estilístiques que tenen en origen respecte de la paraula original de base. En aquest sentit, els casos que hem presentat en la taula 22 reuneixen les característiques que acabem d'exposar. Creiem que l'efecte de proximitat que provoquen en el receptor (lector o oient) és indubtable.

6.3. ELS ACRÒNIMS

L'acronímia és un mecanisme morfològic que forma paraules com *infocomercial* (informació comercial), *militocràtic -a* (militar + democràtic -a), *urbatecte* (urbanista + arquitecte), *docusèrie* (sèrie documental) o la popular *sociovergència* (socialisme + convergència). Encara que, com podem observar amb aquests exemples, no tots els acrònims tenen la mateixa estructura interna, ni pertanyen al mateix procés de formació. En aquest apartat, aprofundim en l'estudi d'aquest tipus de formació que es caracteritza, d'una banda, perquè afavoreix l'economia lingüística i, de l'altra, perquè denomina un concepte nou a partir de la intersecció de dos o més elements.

6.3.1. Introducció i delimitació

L'acronímia, com a procés de formació de paraules, ha estat poc estudiat en llengua catalana, com ho demostra el fet que no apareix a la majoria de gramàtiques. Per tal de donar compte dels acrònims, descrivim el tractament que rep aquest procés en diversos estudis i, a continuació, analitzem diferents aspectes lingüístics dels neologismes formats per acronímia: estructura formal, freqüència d'ús, categories gramaticals i àrees temàtiques. Finalment, contrastem les dades amb el castellà per observar el nivell de coincidència existent.

D'acord amb la metodologia de treball de l'Observatori de Neologia, un nou mot creat per acronímia és un «neologisme format per la combinació de segments

47. Gómez Capuz (2000, p. 147), a més d'assenyalar l'afectivitat que vehiculen, afirma que són una mostra d'economia lingüística: «En los acortamientos observamos una doble tendencia: por una parte, un claro propósito afectivo, la manifestación de la familiaridad y proximidad entre los interlocutores e, incluso, una voluntad de pertenencia a un grupo (por ejemplo, estudiantes y jóvenes); por otra, un deseo de economía verbal, otra de las "constantes" de la lengua coloquial».

de paraules que formen una estructura sintagmàtica. Ex.: *catanyol* (català i espanyol), *infopista* (autopista de la informació), *cubanglish* (cubà i english), *turismàtica* (informàtica aplicada al turisme)». Aquesta definició difereix de la que proposa Cabré Monné (2002, p. 923), segons la qual els acrònims són una variant de les sigles que «es caracteritzen per prendre dels mots base una seqüència més llarga que la lletra inicial, normalment una síl·laba» amb exemples com *sonar* (de l'anglès, *SOund Navigation And Ranging*).

En canvi, la definició que presenta Casado Velarde (1999, p. 5085) coincideix amb la noció d'acronímia amb la qual treballa l'Observatori. D'acord amb la seva proposta, l'acronímia és «un procedimiento morfológico consistente en la formación de una palabra a partir de dos o —muy raramente— tres unidades léxicas, estando representada, al menos una de ellas, por un fragmento (una o más sílabas) de su significante». A més, indica que l'ordre dels components de l'acrònim no segueix la seqüència típica de la sintaxi pròpia de la llengua castellana (com tampoc la catalana), perquè en comptes de ser <determinat + determinant> és al revés, <determinant + determinat>; els exemples que ofereix en la definició, com *docudrama* (documental + drama), així ho demostren. Es tracta d'un anglicisme morfosintàctic, ja que l'acronímia és un fenomen relativament nou i, per tant, hi ha molts acrònims que són adaptacions de l'anglès.

Per al període estudiat, l'OBNEO ha recollit vuitanta-quatre neologismes formats per acronímia com ara *econofísica*, *futvòlei*, *glocal*, *hacktivista*, *multivers*, *publinotícia* o *urbatecte*.

6.3.2. Anàlisi de l'estructura interna

Els neologismes formats per acronímia responen a diverses estructures, algunes molt més productives que d'altres. Per aquesta raó, a continuació classifiquem els acrònims en sis blocs segons l'estructura final de l'acrònim sense desplegar per tal de poder observar quines són aquestes estructures. Més concretament, en aquest tipus de classificació s'indica en quin dels fragments dels mots, d'acord amb la posició que ocupen dins de l'acrònim, se situa la truncació. Per exemple, *XY truncat + truncat XY* significa truncament de la part final del primer mot i de la part inicial del segon mot (*glocal*: global + local); *XY truncat + XY truncat* significa que hi ha un truncament de la part final dels dos mots (*teodem*: demòcrata teològic); i *XY truncat + XY* indica que hi ha un component truncat per la part final i un segon component no truncat (*docusèrie*: sèrie documental). De les estructures que veurem a continuació, les dues primeres (*a* i *b*) són molt rendibles i, en canvi, les tres següents (*c*, *d* i *e*) ho són poc. A *f* s'hi fan constar dues estructures de rendibilitat mínima:

a) XY truncat + truncat XY: és l'estructura més productiva i correspon als acrònims amb un truncament a la part final del primer component i a la part inicial del segon component.

glocal (global + local)

- És un problema del món actual, un problema que ve del passat i que en part es recrea amb la globalització, la qual ha generat, com diu Albin Tofler, la dialèctica **glocal**. [AV, 30/07/2007]

multivers (univers múltiple)

- El Relotge de la Fi del Món marca finalment les dotze i tot el que queda de nosaltres són els avatars de Second Life que s'han quedat orfes en uns servidors que segueixen funcionant i multiplicant un **multivers** inexistent. [AV, 25/01/2007]

b) XY truncat + XY: estructura també molt freqüent, que presenta un truncament de la part final del primer component que s'uneix a un segon component no truncat.

boliburgesia (burguesia bolivariana)

- Una fàbrica gestionada per treballadors veneçolans topa amb els entrebancs de la **boliburgesia** del règim. [AV, 21/09/2009]

escriviure (escriure + viure)

- I s'inventa aquest verb: **escriviure**, només per dir-nos que la vida només és una creació de les paraules. [AV, 09/11/2004]

c) XY + truncat XY: estructura formada per un primer component no truncat que s'uneix a un segon component amb la part inicial truncada.

indietrònica (indie + electrònica):

- Amb projectes tan aplaudits com Dntel o The Postal Service, el singular Jimmy Tamborello s'ha convertit en un personatge trascendental per a moltes bandes d'**indietrònica**. [BTX, 01/07/2006]

d) XY truncat + XY truncat: en aquest cas, el truncament té lloc tant a la part final del primer component com a la part final del segon component.

immicom (comunitat d'immigrants)

- En el seu discurs de cloenda de la convenció popular, Mariano Rajoy va referir-se a la **immicom** com l'assumpte més important ara i en desenes d'anys

i després de considerar que aquest fenomen ha de tenir un control. [AV, 13/01/2003]

teodem (demòcrata teològic)

- Hi ha ecologistes, olivistes, populars, cristians progressistes, **teodem** o catòlics conservadors, i moltes altres capelletes. [PC, 26/10/2009]

e) XY truncat + XY truncat + XY truncat: estructura de tres elements en què es trunca la part final de tots tres.

bacavà / bacavès (balear + català + valencià)

- Això és el que ja va proposar el poeta mallorquí Llorenç Vidal, per donar un nou nom a la llengua catalana: el **bacavà** o **bacavès** (resultat de la unió del Ba de Balears, el Ca de Catalunya i el Va de València). [AV, 05/04/2004]

f) XY + XY truncat i XY truncat + truncat XY truncat + truncat XY: estructures molt poc rendibles per a les quals s'ha documentat un sol exemple de cada. En el primer cas, es tracta d'una estructura més aviat anecdòtica en què un primer component no truncat s'uneix a un segon component amb la part final truncada.

aiguagim (gimnàstica a l'aigua)

- Avui, la Núria i en Pere tenen el suport de la Roser, una voluntària que quan es va jubilar va decidir dedicar una part del seu temps a ajudar els altres, sense oblidar-se dels néts, ni de l'**aiguagim**, ni de la seva afició al cinema. [AV, 23/06/2011]

I en el segon cas, tenim una estructura de tres constituents en la qual podem observar el truncament de la part final del primer component, de la part inicial i final del segon component, i de la part inicial del tercer component.

rumboxing (rumba + boxa + swing)

- Aquestes cançons de carrer, urbanes, de l'extraradi, amb dosis de romanticisme es fonen en una base de rumba i swing que Jairo anomena **rumbo-xing**. [ET, 31/01/2006]

6.3.3. Anàlisi de la categoria gramatical

En general, la categoria nominal és la majoritària en tots els mecanismes de formació de neologismes (un 65 % del total de neologismes són nominals), però en els acrònims el percentatge de noms arriba al 85 %. Pel que fa als verbs, també

observem que els percentatges en l'acronímia i en la resta de processos coincideixen en el fet que els verbs són la categoria menys nombrosa, però en l'acronímia només representen el 4 % del total, mentre que en el global els verbs representen el doble que en els acrònims (8 %):

helitransportar (helicòpter + transportar)

- Tant els nord-americans com els seus aliats britànics estan d'acord que es llançaran a l'Iraq ofensives simultànies en diferents direccions amb divisions blindades i mecanitzades, forces especials i d'infanteria **helitransportades**, paral·lelament als bombardejos aeris. [AV, 17/03/2003]

liberactuar (actuar de forma liberal)

- Nosaltres el primer que els demanem és que s'ho passin bé i **liberactuar**. [CR, 05/01/2008]

Aquests fets indiquen que l'acronímia no té tendència a formar adjectius ni verbs, o almenys, que en forma en una mesura molt menor que la resta de processos de formació de neologismes.

6.3.4. Anàlisi de la freqüència

El 71,4 % dels neologismes formats per acronímia són hàpaxs i també en aquest resultat observem una certa desviació respecte del total de neologismes formats pels diferents recursos d'innovació lèxica, en el qual el percentatge d'hàpaxs puja per damunt del 80 %.

Les dades mostren que l'acronímia és un procés poc productiu per a la formació de mots nous perquè aquests vuitanta-quatre acrònims diferents documentats entre el 2000 i el 2009 només representen el 0,3 % del total de neologismes recollits en aquest període. En canvi, com acabem de veure, la seva freqüència d'ús és alta, resultat que concorda amb l'afirmació de Fradin (1997, p. 104), segons el qual la situació dels acrònims és quantitativament diferent de la resta de neologismes, perquè n'hi ha centenes, no milers, però que els «pocs» que hi ha es troben amb freqüència, és a dir, que un mateix acrònim es documenta més d'una vegada en els corpus de textos periodístics generals.

6.3.5. Anàlisi de les àrees temàtiques

La taula següent ens mostra com es reparteixen en àrees temàtiques els vuitanta-quatre neologismes formats per acronímia documentats a l'Observatori durant el període estudiat:

TAULA 24
 Classificació dels acrònims segons les àrees temàtiques

Àrea temàtica	Exemples	Nombre (percentatge, %)
Política	<i>anecdopolítica, felipolanquisme, insili, segoesfera</i>	21 (25)
Cultura	<i>educafesta, escriviure, opinàtica, pintautor</i>	13 (15,5)
Llengua	<i>bacavès, catanyol, portunyol, spanglish, vacabà</i>	9 (10,7)
Economia	<i>econofísica, flexiquota, flexisuretat, glocal</i>	8 (9,5)
Societat	<i>boliburgesia, immicom, liberactuar, metrosexual</i>	8 (9,5)
Tecnologia	<i>crackberry, hacktivist, nètica</i>	8 (9,5)
Urbanisme	<i>apartahotel, condohotel, urbatecte, vodkaducte</i>	5 (5,6)
General	<i>collonèssima,⁴⁸ estranyable, puticlub, triàleg</i>	4 (4,8)
Transport	<i>helitransportar, farraviari, tatimòbil, trixi</i>	4 (4,8)
Esports	<i>aiguagim, futvòlei, burquini</i>	3 (3,6)
Ciència	<i>econofísica, multivers</i>	2 (2,4)
Medicina	<i>infoteràpia</i>	1 (1,2)

Per les dades de la taula, sembla que l'acronímia en català s'utilitza sobretot en l'àmbit de la política i de la cultura, ja que entre tots dos superen el 40 %. Tanmateix, aquest fet no significa que totes les unitats que hi estan classificades siguin especialitzades o denominatives, sinó que temàticament hi estan relacionades, però són de caire expressiu, com ara *covard-gent* (convergent covard), *espolianya* (espoli d'Espanya) o *psoecialista* (PSOE + socialista).

6.3.6. Anàlisi contrastiva dels acrònims documentats en català i en castellà

En el mateix període de temps, a l'Observatori de Neologia s'ha recollit una quantitat de neologismes en castellà formats per acronímia una mica superior que en català (103/84). A continuació oferim un contrast entre els acrònims catalans i castellans, que presentem organitzat segons la situació de coincidència: *a*) coincidència de formes entre ambdues llengües;⁴⁹ *b*) coincidència parcial; *c*) no coincidència entre el català i el castellà.

48. A banda de l'error ortogràfic, tractem aquest cas com a truncació i no com a sufixació, perquè interpretem que l'estructura que hi subjau és la de *colló + enèsima*.

49. Comptem com a coincidència aquells casos en què la diferència és només ortogràfica.

a) Coincidència total de les formes

La majoria de neologismes coincidents entre les dues llengües són neologismes denominatius, és a dir, fan una funció referencial i designen conceptes o objectes nous de la realitat: *apartahotel*, *burquini* (*burkini*), *crackberry*, *electro(-)pop*, *gilipogre*, *glocal*, *hacktivista*, *infocomercial*, *metrosexual*, *polimili*, *porexpan*, *portunyol* (*portuñol*), *sociovergència* (*sociovergencia*), *socioconvergent* (*socioconvergente*) i *spanGLISH* (*espanGLISH*). Com es pot observar, en alguns casos es tracta d'una realitat pròpia o pròpia de les dues comunitats lingüístiques, com a *sociovergència* (socialisme + convergència), mentre que en d'altres es tracta d'una realitat més global: *burquini* (burka + biquini), *portunyol* (portuguès + espanyol), *spanGLISH* (Spanish + English).

b) Coincidència parcial (per derivació o variant)

Es consideren casos de coincidència parcial quan en l'altra llengua es documenta un mateix acrònim, és a dir, format pels mateixos components, però no formats exactament pels mateixos fragments de cada mot. També hem inclòs en aquest apartat aquells casos en què en l'altra llengua es documenta una forma derivada del mateix acrònim. Només trobem quatre casos per llengua que es puguin incloure en aquest apartat: en català tenim *aparhotel* a part de *apartahotel*, aquest últim mot també documentat en castellà; si en català tenim *boliburgesia*, en castellà trobem la forma adjectiva *boliburgués -esa*; del català *docusèrie*, documentem l'adjectiu *docu-serial* en castellà; i, finalment, a més de *glocal*, en castellà també hi ha el substantiu *glocalización*.

Encara que la forma no coincideixi, es podrien considerar casos de coincidència perquè comparteixen la mateixa arrel i, com els exemples de l'apartat anterior, es tracta de neologismes denominatius.

c) No coincidència

La majoria d'acrònims no coincideixen en català i castellà (67/84). Si en els casos de coincidència hem afirmat que la gran majoria eren denominatius, en l'apartat de no coincidència succeeix el contrari: la major part dels neologismes considerats expressius o estilístics del nostre corpus inicial es troben en aquest apartat. Aquests neologismes es caracteritzen perquè més que denominar la realitat, la seva finalitat és cridar l'atenció del lector o oient, o mostrar una visió pròpia de l'autor del neologisme, com ara *anecdopolítica* (política + anecdòtica), *estranyable* (estrany + entranyable), *frikipèdia* (friki + Viquipèdia), *lingüinfanticidi* (infanticidi + lingüístic), *metroemocional* (metrosexual + emocional), *pensícula* (pel·lícula + pensament), *pintautor* (pintor + autor) o *vodkaducte* (aqüeducte + vodka). En aquests casos és menys probable que coincideixin els neologismes entre llengües perquè bona part d'aquest tipus de produccions no acostumen a tenir

un alt grau de difusió i, per tant, no s'acaben incorporant a la llengua, sinó que són efímeres.

6.4. LES SIGLACIONS

A l'inici d'aquest capítol hem esmentat els diferents processos de formació de paraules que l'Observatori de Neologia considera fenòmens de truncació. I també hi hem vist que la siglació, que abordem a continuació, és el procés de truncació menys productiu, perquè només representa un 0,55 % del total de neologismes de l'Observatori.

6.4.1. *Introducció i delimitació*

Cedé, pin, pime i tedeté són alguns dels neologismes formats per siglació que podem trobar en el català actual. De fet, la llengua recorre sovint a aquest tipus de recurs per formar paraules noves,⁵⁰ però l'Observatori de Neologia només recull els neologismes formats per les lletres corresponents a una sigla quan aquesta sigla ha perdut alguna de les seves característiques i s'ha lexicalitzat: s'escriu en minúscula, s'usa amb flexió de nombre o gènere o té un sentit diferent del sentit original. En qualsevol cas, el neologisme ja ha de ser un nom comú i, doncs, l'Observatori tampoc no recull les sigles de noms propis, tan habituals avui dia. Per tot això, el nombre de neologismes formats per siglació recollits a l'Observatori és molt baix; en el període 2000-2009 hem obtingut un total de quaranta-un neologismes diferents.

6.4.2. *Anàlisi de casos*

A continuació descriurem aquests neologismes des de tres perspectives diferents: en primer lloc ens fixarem en els diferents tipus de sigles segons la seva formació, en segon lloc n'analitzarem la freqüència d'aparició i, finalment, el tipus de camps temàtics de què provenen.

6.4.2.1. *Tipus de sigles*

En aquest conjunt reduït d'exemples, trobem diferents tipus de siglacions: inicials d'un sintagma, sigla llegida i sigla alfanumèrica. El grup més nombrós (71 % del total de siglacions neològiques analitzades) correspon a les inicials d'un

50. Vegeu Giraldo (2008) per a un estudi de les sigles en els llenguatges d'especialitat del genoma humà i el medi ambient.

sintagma. De vegades, aquest sintagma és un terme en català, però d'altres és directament un terme anglès. Així, per exemple, *ero* es refereix a l'*expedient de regulació d'ocupació*, *opv* es refereix a l'*oferta pública de venda* i *uvi* a la *unitat de vigilància intensiva*. I, en canvi, *ebitda* es refereix a l'*earning before interest, tax, depreciation and amortization*; *gif* al *graphics interchange format*, i *pin* al *personal identification number*.

Tot i que hem dit que en aquest primer grup la siglació es correspon amb les inicials d'un sintagma, trobem casos que presenten alguna particularitat respecte d'aquest criteri. De vegades no és la inicial sinó dues lletres, sense tenir la forma d'un acrònim: *trade* es refereix a *treballador autònom dependent*, *pirmi* a *prestació individual de renda mínima* i *sicav* a *societats d'inversió de capital variable*. D'altres vegades, el terme desenvolupat és un mot compost o una juxtaposició de noms: *glbt* fa referència a *gai, lesbiana, bisexual i transsexual*; *btt* a *bicicleta tot terreny*, i *dj* a *discjòquei*.

En un segon grup, consistent en l'escriptura de la primera lletra llegida dels components d'un sintagma, hi trobem un 22 % dels neologismes formats per siglació. Són casos com *oenagé* (lectura de *ONG*, del terme *organització no governamental*), *emapetrès* (lectura de la sigla *MP3*, del terme *MPEG Audio Layer III*) o *tegevé* (lectura de *TGV*, del terme *tren de gran velocitat*). Algunes vegades coexisteixen les dues maneres de formar el neologisme per siglació (la sigla llegida i no llegida), com en el cas de *cd* i *cedé*.

Finalment, i amb caràcter residual (7 %), trobem un darrer grup amb siglacions menys prototípiques, en les quals intervenen caràcters numèrics. Són els neologismes *3D* (de *tres dimensions*), *2D* (de *dues dimensions*) i *mp3* (de *MPEG Audio Layer III*).

6.4.2.2. Freqüència d'aparició

Tots els neologismes per siglació recollits a l'Observatori de Neologia són unitats presents a la llengua i, encara que amb diferents graus de consolidació, els podem documentar àmpliament a Internet amb buscadors com Google, però aquí ens referirem només a la freqüència d'aparició d'aquests neologismes dins de l'Observatori.

Com s'ha comentat en la introducció d'aquest volum, el percentatge de neologismes amb la freqüència mínima d'una ocurrència puja a més del 80 % en el total de neologismes. En canvi, en el petit conjunt de neologismes format per les siglacions, aquest percentatge baixa fins al 60 %, i això ens permet afirmar que els neologismes per siglació es desvien del comportament de la resta de neologismes pel fet de ser més freqüents. Tampoc no és un resultat que ens hagi d'estranyar: les siglacions no tenen la transparència semàntica d'altres unitats i, doncs, és normal

que només s'utilitzin quan hi ha la garantia de comprensió que dóna la freqüència d'ús.

Les unitats més freqüents són, de més a menys freqüents: *pime*, *oenagé*, *opa*, *cedé* i *dj*. En un segon nivell de freqüència tenim unitats com *devedé*, *geo*, *ero*, *trade* i *abc*. La majoria d'exemples amb freqüència mínima són realment més opacs o desconeguts per al públic en general: *bcm* (*bilion cube metre*), *zepa* (*zones d'especial protecció de les aus*), *mpb* (*música popular brasilera*), *suV* (*sport utility vehicle*).

6.4.2.3. Anàlisi temàtica

Gairebé un terç dels neologismes per siglació tenen a veure amb el camp de la televisió i les noves tecnologies: *cd*, *cedé*, *cederom*, *devedé*, *emapetrès*, *gif*, *mp3*, *pin*, *sms*, *tedeté*, *2D*, *3D*.

- Detinguts 37 membres d'una banda que hauria col·locat en un mes al mercat català més de cent mil **cedés** falsificats. [AV, 09/07/2002]
- Fa molts anys, quan no existien els **emapetrès** i la música s'emmagatzemava en una cosa anomenada vinil que s'escoltava en un tocadiscos. [AV, 28/02/2008]

El segon lloc per ordre temàtic, l'ocupen els neologismes sobre aspectes d'economia: *ebitda*, *ero*, *opa*, *opv*, *pime*, *pirmi*, *sicav*, *trade*. I el tercer lloc, els neologismes relacionats amb la música: *dj*, *d'n'b*, *epé*, *r'n'b*. Més enllà d'aquests tres camps temàtics, la resta de neologismes són exemples escadussers de medicina, societat, esports, política, física, automoció, etc.

- El titular del jutjat d'instrucció número 4 de Barcelona ha dictat una interlocutòria en què rebutja la petició dels denunciants de desallotjar els okupes encara que sigui recurrent als **geos**, i acorda que les diligències siguin remeses al fiscal i a la resta de les parts perquè formulin els seus escrits d'acusació i defensa. [AV, 21/06/2002]
- Hi ha una espècie d'ovnis, en diuen **ovsis**, perquè sí són identificats. [R1, 11/09/2007]
- No trob, per tant, gaire adequat que es critiqui contundentment un avanç, des d'**oenagés** diverses, i, en canvi, es deixi exempt de tota crítica l'immobilisme més absolut que practiquen altres estats. [AV, 01/07/2005]

6.4.3. Aspectes contrastius

En aquest apartat centrarem l'atenció en els possibles contrastos que puguin oferir els neologismes formats per siglació segons el tipus de text en què s'han

documentat i segons la semblança que pugui haver-hi amb el castellà, sempre sense perdre de vista que ens estem referint a un conjunt de només quaranta-un neologismes formats per siglació.

6.4.3.1. Contrast entre tipus de text

La gran majoria dels neologismes analitzats (concretament les tres quartes parts) procedeixen únicament de textos de premsa. Això no ens ha d'estranyar perquè, de fet, el buidatge de textos de premsa és molt superior al buidatge de textos de revistes i de textos orals. Si ens fixem en les unitats més freqüents, que són les que hipotèticament podrien haver aparegut en tots els tipus de textos, observem que només els neologismes *pime* i *dj* apareixen també en textos de revistes. La resta de neologismes més freqüents (*oenagé*, *opa*, *cedé*, *devedé*, *geo*, *ero*, *glbt*, *trade* i *abc*) només apareixen en textos de premsa. Aquest fet necessàriament té a veure amb la temàtica de les revistes analitzades, que s'allunya de les temàtiques de la premsa i que probablement no ha cobert els camps temàtics amb més presència de siglacions. En canvi, trobem neologismes menys freqüents que només es documenten en textos de revistes: *btt*, *pin*, *r'n'b*, *2D*. L'escassetat d'exemples, però, no ens permet d'extreure'n tendències ni conclusions.

En els textos orals hi ha una presència baixíssima de neologismes per siglació i, a més, és difícil determinar quina hauria de ser la representació escrita, precisament pel fet de ser llengua oral. Només s'han documentat els neologismes *sms* i *3D*, que representem gràficament d'aquesta manera perquè és la que trobem en els textos escrits.

6.4.3.2. Contrast amb el castellà

La coincidència dels neologismes formats per siglació en català i en castellà és molt elevada: *abc*, *bcm*, *cd*, *cedé*, *devedé* (*deuvedé*), *dj*, *ebitda*, *ep/EP*, *epé*, *geo*, *grapo*, *mp3*, *opa*, *pc/PC*, *pyme-pime*, *r'nrb*, *sicav*, *sms* són unitats que documentem per a totes dues llengües i, de fet, si tinguéssim en compte un període de temps més llarg o prenguéssim Internet com a corpus d'anàlisi, veuríem que la coincidència és pràcticament total.

Aquesta coincidència s'explica perquè la siglació és un recurs poc freqüent per formar paraules noves, però s'hi formen unitats que s'estabilitzen en l'ús i que tenen un caràcter marcadament denominatiu, normalment del camp de la televisió, les noves tecnologies, l'economia i la música moderna, tots ells camps molt globalitzats.

6.5. CONCLUSIONS

L'anàlisi de l'abreviació, l'acronímia i la siglació mostra com, malgrat que són bastant menys freqüents que altres procediments de formació de paraules, els parlants hi recorren per crear paraules noves que, si bé no sempre cobreixen necessitats denominatives, sí que tenen, si més no l'abreviació i l'acronímia, una força connotativa superior a altres processos.

Pel que fa a les abreviacions, cal destacar que les abreviacions fonològiques tenen un efecte col·loquialitzador i expressiu molt superior a les sintagmàtiques, les quals, sovint, són més aviat un recurs estilístic discursiu que no pas una forma realment nova. En les abreviacions fonològiques, a més, s'observa una certa dependència dels patrons estructurals i fonètics del castellà (Cabrè Monné, 2002), fet que probablement afavoreix que la coincidència entre les dues llengües sigui relativament alta.

Quant als acrònims, tot i que és un fenomen relativament nou tant en català com en castellà (Casado Velarde, 1985), cal dir que presenten una coincidència baixa, que no supera el 20 % de formes, i que és un procés que els parlants perceben com a més neològic (Sablayrolles, 2003), probablement perquè les seves estructures transgredeixen amb freqüència les regles previsible de formació de paraules.

Per la seva banda, la siglació apareix com el recurs menys freqüent, però les paraules que s'hi construeixen s'estabilitzen amb facilitat en la llengua, probablement perquè majoritàriament són unitats molt globalitzades.

Les dades d'aquests tres processos coincideixen amb la resta de neologismes formats per mitjà d'altres procediments en el fet de tenir un nombre elevat d'hàpaxs, però en general hem observat una tendència en les truncacions a formar unitats lleugerament més estabilitzades a la llengua que en altres processos de formació. Creiem que aquests processos mereixen una atenció i un lloc més destacat en els estudis descriptius de formació de paraules.